



مجتهد پروری در دوران امام صادق شکل گرفت/ مواجهه امام با بنی عباس

یک دین پژوه و کارشناس حوزه ادیان با بیان اینکه مجتهد پروری در دوران امام صادق (ع) شکل گرفت، گفت: خط مشی فکری و اعتقادی شیعه از دوران امام صادق (ع) ایجاد شد.

یک دین پژوه و کارشناس حوزه ادیان با بیان اینکه مجتهد پروری در دوران امام صادق (ع) شکل گرفت، گفت: خط مشی فکری و اعتقادی شیعه از دوران امام صادق (ع) ایجاد شد.

به گزارش خبرنگار مهر، سید محمد آذین دین پژوه و دکترای حقوق خصوصی و اسلامی معتقد است: اگر دوران امام صادق (ع) نبود، ما در دوران غیبت امام عصر(عج) بلا تکلیف بودیم و شرایط سخت تری را تجربه می کردیم؛ چراکه از دوران امام صادق (ع) مجتهد پروری به معنای واقعی کلمه شکل گرفت و شاگردان امام به قدرت اجتهاد رسیدند.

مشروح گفتگو با سید محمد آذین دین پژوه و کارشناس حوزه ادیان و مذاهب را در ادامه می خوانید:

***استراتژی امام صادق (ع) برای مبارزه با تحریف و استبداد امویان و عباسیان چه بود؟**

با توجه به فرصت پیش آمده برای امام صادق (ع) در جهت برگزاری کلاس های درس و انتقال دانسته های خود به مسلمانان، طبیعتاً روشی که ایشان در پیش گرفتند، بیشتر جنبه اطلاع رسانی و آگاهی دهی داشت و هیچ سازوکار اجرایی در اختیار امام صادق (ع) نبود. در واقع مشکل اصلی آن دوران انحراف مبانی عقیدتی دین اسلام بود؛ امویان با وجود عملکرد بسیار بد و انحراف گسترده که از مبانی دین داشتند، عملاً به نماد اسلام تبدیل شده بودند و اگر قرار بود همین مسیر طی شود، طبیعتاً چیزی از اسلام باقی نمی ماند و دین تحریف شده و استبداد زده به وجود می آمد.

راهکاری که امام صادق (ع) به جبر زمانه و توفیق اجباری در پیش گرفتند، این بود که از این فرصت استفاده کرده و با تربیت دانشجویان و شاگردان برجسته معارف را به مردم منتقل کنند و جلوی این انحرافات را بگیرند.

در زمان امام صادق (ع) جعل احادیث رواج داشت و روایت های انحرافی و دروغ از دین ارائه می شد و رویه عملی در دست امویان، بازگشت به سیستم سلطنتی بود و هیچ شباهتی به خلافت اسلامی نداشت. با توجه به اینکه ائمه (س) هیچ فرصت مناسبی برای ابراز عقاید و باورهای خود به سایر مسلمانان نداشتند، طبیعتاً امام صادق (ع) از فرصت و فاصله بین انتقال حکومت بین امویان و عباسیان حداکثر استفاده را کردند تا مبانی و پایه های عقیدتی مسلمانان را تقویت کنند و صدای اسلام حقیقی شنیده شود.

***امام صادق (ع) در دوران بنی امیه به صورت علنی مبارزه می کردند، اما در دوران حکومت بنی عباس مبارزات ایشان پنهانی و با تقیه همراه بود، چرا مبارزات امام در دوران این دو حکومت متفاوت بود؟**

هر کدام از ائمه (س) مترصد فرصتی بودند که بتوانند بر جایگاه زعامت قرار گیرند و جامعه را از وضعیتی که دچار آن بودند، نجات دهند. ولی متأسفانه ناآگاهی مردم منجر به سرکارآمدن عباسیان شد و رویه ای که عباسیان با امام صادق (ع) در پیش گرفتند، مانند امویان نبود. یعنی به واسطه رابطه خویشاوندی که با هم داشتند، روابط احترام آمیزی در قبال ائمه و اهل بیت (ع) در پیش گرفتند؛ ولی ائمه اطهار(س) از جمله امام صادق (ع) مخالفت خود را با روی کار آمدن آنها به انحای مختلف نشان دادند اما با مدارای بیشتری.

چراکه عباسیان در ابتدای امر این داعیه را داشتند که می خواهند اسلام واقعی را پیاده کرده و جلوی فساد امویان را بگیرند و این سیاست جدیدی نبوده است. امام حسین (ع) چرا قیام کرد؟ چون فساد و انحراف از حدی گذشته بود. در ابتدای حکومت عباسیان چنین شرایطی پیش نیامده بود تا امام صادق (ع) بتواند مخالفت خود را به صورت علنی اعلام کند.

از طرف دیگر به صورت کلی و با توجه به روایات در بحث تقیه، حفظ خون و نسل مسلمانان مهم بود و امام صادق (ع) ناگزیر از تقیه بود تا بتواند حرف های اصلی تر خود را به گوش بقیه برساند و زمانی نرسد که برای گرفتن حکومت، ارزش ها و حرف های اصلی تر فدا شود و مسکوت بماند.

*با توجه به اینکه گفته می شود امام صادق (ع) مرد تشکیلاتی بود، چگونه این ویژگی برای ترویج دین از جانب امام مورد استفاده قرار می گرفت؟

امام صادق (ع) را رئیس مذهب شیعه می دانند؛ دلیل این موضوع این بوده است که در دوران ایشان دانشگاه شیعه پروری تشکیل می شود و هزاران شاگرد زیر دست ایشان پرورش داده می شوند و به صورت غیر مستقیم نیز آنها در شهرهای خود باورها و احادیث را منتقل می کردند.

بنابراین در زمان امام صادق (ع) مبانی و اندیشه شیعی در بیشتر حوزه های سیاسی و اجتماعی و باورهای عقیدتی خود را نشان می دهد؛ یعنی در دوران امام صادق (ع) با توجه به آزادی نسبی پیش آمده به دلیل درگیری های داخلی امویان و عباسیان، نسل قابل ملاحظه ای از شاگردان امام پرورش پیدا می کنند که در دوران بعدی اهمیت آنها را بیشتر متوجه می شویم.

شاید اگر دوران امام صادق (ع) نبود، ما در دوران غیبت امام عصر (عج) بلاتکلیف بودیم و شرایط سخت تری را در دوران ابتدای غیبت امام زمان (عج) تجربه می کردیم. به خاطر اینکه از دوران امام صادق (ع) مجتهد پروری به معنای واقعی کلمه شکل می گیرد و شاگردان ایشان به قدرت اجتهاد رسیدند که آنها منظومه فکری شیعی را به مردم معرفی می کردند.

تا قبل از این زمان، ما چیزی نداشتیم و فقط روایات پراکنده ای بود که دهان به دهان منتقل می شده است و قدرت اجتهاد چیزی نبود که آموزش داده شود؛ ولی در دوران امام صادق (ع) قدرت اجتهاد به شاگردان آموزش داده می شد.

امام صادق (ع) روش فکری را به شاگردان خود تعلیم دادند تا در طول نسل های مختلف، این روش منتقل شود؛ چراکه در دوران امام جواد (ع) و امام هادی (ع) و امام حسن عسگری (ع) این امامان معصوم محدودیت هایی برای ارتباط با پیروان خود داشتند و در آن دوران قدرت اجتهاد به داد شیعیان رسید و ائمه اطهار (س) در موارد زیادی مردم را به قدرت اجتهاد شاگردان خود ارجاع می دادند.

از این جهت امام صادق (ع) تشکیلات اجتهاد را به معنای واقعی بنا نهادند و تأکید داشتند که ما اصول را بیان می کنیم و دانشمندان شیعه و مسلمان با توجه به مقتضیات زمان، فروع دین را کشف کنند.

*شیوه مبارزاتی امام صادق (ع) برای زنده نگه داشتن دین چگونه بود؟

امام صادق (ع) با وجود تقیه، زاویه خود را با مخالفان خود و کسانی که نحله فکری دیگری داشتند، نشان می دادند؛ یکی از افراد بنام اهل سنت ابوحنیفه از شاگردان ممتاز امام صادق (ع) بود. امام (ع) ابایی از این نداشتند که اختلاف نظر خود را با او به طرفدارانشان نشان دهند.

امام صادق (ع) با وجود تقیه ای که داشتند اما در اصول کلی دین هیچ گاه تقیه نمی کردند؛ لذا خط مشی فکری و اعتقادی شیعه از این دوران شکل گرفت و روشن شد که یک فرد شیعه چه فکر می کند و چه باورهایی دارد و از این جهت سازوکار تشکیلاتی امام صادق (ع) کاملاً مبتنی بر آموزش و پرورش شاگردانی بود تا بتوانند با توجه به اصول و روح دین، احکام دین را استنباط کنند. در واقع امام صادق (ع) به دنبال این بودند که نسل های آینده به قدرت استنباط برسند.